

Den historiska
Fritänkaren

Nr. 275 Maj 2019

Tjugosjunde årgångens femte nummer.

Innehåll :

John Bede ställer en fråga (<i>diskussion</i>)	2
Ahasverus annaler, del 185: <i>Självlågaren</i>	4
Den gamle fenikiern (<i>Kahlil Gibran</i>)	5
Ahasverus annaler, del 186: <i>Självordskandidaten (om musik)</i>	7
Historisk Valborg	9
Några viktiga filmer (<i>bl.a. "Sodom och Gomorra"</i>)	11
Några milstenar, maj 2019	20
Påskutflykten, del 1-2	20
Från Italienresan augusti 1980	23

Fritänkaren, som utkommit med 274 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på
Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)
eller Göteborgs Skrivarsällskaps plusgirokonto, pg 35 86 46 – 8

Glöm inte att ange avsändare!!

Alternativt IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionslut för detta nummer: 5.5.2019

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Fritänkarens enda ambition är att göra varje nummer läsvärt från början till slut.

John Bede ställer en fråga

(Korrespondensen har varit på engelska. Översättningen har naturligtvis redigerats. Han inleder med att kommentera förlagsproblemet.)

”Det är inte bojkott det handlar om. Det är affärsverksamhet. Böcker har alltid handlat mera om förtjänst än om konsten för konstens skull. Det kostar ju pengar att publicera och marknadsföra en bok, som det kostar att göra en film, medan bara bildkonsten är billig att producera. Vi har från början inriktat oss på den smala vägen upp för bergen av höga ideal och stor ansträngning för att nå fram till så hög kvalitet som möjligt i manifestationen av det tänkta och skapade idealet. Själva skapelseprocessen ligger i själva idéframställningen som då har idealisk form. Konsten ligger sedan i konkretiseringen av detta ideal. Först långt därefter i tredje och sista hand kommer materialiseringen, spridningen, marknadsföringen och den konkreta materiella affärsverksamheten.

Att du oavbrutet refuserats i 50 år (– det blir väl 50 år i år?) beror enbart på din höga målsättning och kvalitetskrav, i ditt avståndstagande från vulgaritet, populism och publikfrieri, din konsekventa linje i idealismens svåra smala väg i ständigt uppförsbacke och din kompromisslöshet när det gäller estetiken, skönheten, ärligheten och sanningen. Du är exklusiv, men det är en ära och inte någon anledning till besvikelse och bitterhet. Genom att du aldrig publicerats har du heller aldrig korrumpierats, och alla dina verk finns ju faktiskt publicerade och tillgängliga på nätet inte bara som nedladdningsbara PDF utan även i bokform, som man kan beställa genom *print on demand*. Allt finns där och intakt, oavkortat, orubbat och förhoppningsvis orubbligt för alltid, åtminstone på Wordpress. Det var mitt livs största glädje att få samarbeta med dig på vår Gotiska historia under 70-talets fem sista år, och jag har alltid saknat den tiden, medan min beständiga glädje ligger i det färdiga verket på nätet. Jag vill inte ha det på engelska, då den svenska versionen inte kan bli bättre.

Men jag förstod aldrig ditt förhållande till dina studier. Varför avbröt du din skolgång mitt i gymnasiet, varför avbröt du dina studier vid universitetet, och hur blev du en så god katolik för att sedan släppa kyrkan helt och hållet? Jag ber dig utreda detta, då det kan vara av även allmänt intresse. Utbildning och religion är ju egentligen ett motsatsförhållande – religiös hängivenhet uppstår av brist på utbildning, och om utbildningen fungerar som den ska blir man inte religiöst engagerad. Kan du förklara vad som hände? Det hände ju allt precis när vi höll på med vår Gotiska historia.”

”Käre broder, den utredningen riskerar att bli omfattande. Min utbildning kapsejsade på grund av systemet. På 60-talet infördes skolreformer i Sverige som var direkt ämnade att inrikta all utbildning ideologiskt åt socialistiskt håll. I synnerhet historia och religion som skolämnen förvreds genom nya läroböcker åt socialistisk ideologisering. Skolminister Olof Palme förkunnade i TV redan 1965 att två av hans främsta föregångsexempel var Marx och Lenin, två förespråkare för diktatur. Det var denna ideologisering av utbildningssystemet som jag revolterade mot med att avbryta min skolgång efter en termin i det ”nya gymnasiet”.

Då utbildningen havererat hamnade jag i religionens sköte. När jag lämnat den amerikanska rörelsen bakom mig innan jag var myndig sökte jag mig tillbaka till min barndoms katolicism i stället. Jag blev organist i den kyrkan, men som katolsk kyrkomusiker ansåg jag latinet som den katolska kyrkomusikens språk oundgängligt och propsade på dess återanvändning efter att ha varit levande begravt i 14 år. Detta stötte på motstånd och reaktion från överheten, som var uttalat socialistisk, som avskedade mig. Det var bara den kulturideologiska schismen som låg bakom mitt avsked – ingenting annat. Att jag saknade formell utbildning togs bara som förevändning. Jag hade 800 i månaden, min protestantiska efterföljare (formellt utbildad) fick 6000. Då hade jag ingen anledning att lita på den kyrkan mera.

Sedan återupptog jag studierna på universitetet, men då råkade jag ut för den socialistiska högskolereformen där. I ett slag blev alla mina litteratur- och Shakespearepoäng värdelösa. Det blev min sista kurs på universitetet.

Kort sagt, både utbildningen och religionen sket sig för min del. Jag hoppas det i någon mån kan besvara din fråga.

För att återgå till vår skattedebatt, för en årsinkomst på 96,000 har jag fått 36,000 i skatt.”

”Det motsvarar alltså ungefär \$4000 dollar i skatt för en årsinkomst av \$10,000. Hur är det möjligt? Beskattas fattigpensionärer så hårt i Sverige? 60,000 efter skatt ger dig bara 5000 i månaden som väl knappast ens räcker till hyran. Det verkar inte rimligt. Det är ju värre än förra året, då de dessutom reducerade din pension. Gör de samma sak i år?”

”Det beror allt på publiceringen av mina engelska diktböcker, som kostade nästan alla mina fonder, som jag då måste sälja, vilket betraktas av skattemyndigheterna som förtjänst, som beskattas med 30%, utan att beakta att försäljningen i själva verket var förluster. Nu vet vad jag vad det handlar om, nu är jag bättre förberedd, så nu kan jag i någon mån försvara mig med att försöka förklara förlusterna genom avdrag, men avdrag i deklarationen godkänns inte så lätt.

Man kan se det hela som ett led i min olyckliga kärlek till litteraturen. Inte bara 50 års refuseringar, utan när jag sedan forcerar fram en publicering genom att bekosta den själv inträffar detta, som en bestraffning av min diktkonst. Att jag över huvud taget föll till föga för förlagets lockelser efter 6 år innebar i praktiken ett ofrivilligt ekonomiskt självmord, då de bara begärde mera pengar hela tiden, och jag troskyldigt betalade så länge det gick, men efter att jag meddelat att jag inte kunnat betala något mera och därför inte kunnat skriva på nya förbindelser har de aldrig mera svarat mig, och jag har hittills inte fått ut en cent för mina böcker. Som du säger, förläggarbranschen tycks bara handla om cynisk opportunistisk affärsverksamhet.

Detta är dock huvudsakligen skattepolitikens fel, som i längden i princip gör det omöjligt för litteraturen att överleva i tryckt bokform. För att jag efter att ha varit bojkottad av förlagen i 48 år publicerade två diktböcker, bekostade publiceringen själv och därför måste sälja mina fonder krävdes jag på en skatt på sammanlagt 44,000 kronor utom

själva de hårresande kostnaderna för publiceringen. Om jag säljer dessa böcker måste jag betala ytterligare 30% i skatt för varje såld bok.

Därmed kan etablerade förlag inte publicera något annat än säkra säljare, det är mest kiosklitteratur och kändislitteratur samt redan etablerade författare. Det är inte ett bra sätt att främja skönlitteratur och poesi på, snarare ett effektivt sätt att likvidera den. Seriösa diktare av poesi och episka dikter som inte har ekonomiska resurser har ingen chans utan kan bara förbigås med tystnad hänvisade till Internet som deras enda räddning, som inte är något annat än en kaotisk djungel av labyrinter utan utgångar. Om man inte där själv håller ordning på underhållandet av ens webbsidor gör ingen annan det heller. Det är ett nedskräpat hav av ytligheter, nonsens och dagfjärilar, där vad som helst kan försvinna och ohjälpligt komma bort för alltid på bara ett ögonblick.”

Abasverus annaler, del 185: Självplågaren

Det kom som en fullständig överraskning, och han hade minst av alla väntat sig det själv. Det var inte alls någon självklarhet, det fanns flera andra som hade övertydlig förtur, och han fick inte veta det själv förrän han ohjälpligt var på väg till sin installation. Han hade trott att han blivit kallad till staden bara för ett vanligt samtal, någon diskussion eller överläggning.

Jag såg genast faran i hans utkorelse. Han var för känslig, för spröd, för klen och alldeles för god för en sådan utsatthet. Hur djärv och frispråkig han än var hade han inga försvarsmekanismer, utan när han fick en order så lydde han bara utan en tillstymmelse till något ifrågasättande eller tvivel på sakens lämplighet.

”Vad tycker du om det?” frågade jag honom.

”Jag måste acceptera det. Jag har inget val.”

”Hade du inte kunnat avböja?”

”Det gör man inte i vår kyrka.”

Där låg problemet. Han hade ingen egen fri vilja eller förnekade den, precis som Augustinus gjorde samtidigt. Han förnekade sig själv och sin rätt till en egen integritet och ett eget samvete för att fullkomligt uppge sig själv för kyrkan, precis som Origenes hade gjort.

Den ställning han fått var världens mest utsatta och prekära. Som ärkebiskop av Konstantinopel, världens största och ledande stad, var hans ansvar för den odelade kyrkan större än någon senare påves. Han ägde att leda världskyrkan med sitt samvete, sin ärlighet, sin frispråkighet och sin kompromisslöshet med vad han kände att var rätt, och måste rent naturligt få alla världens ledande krafter inom politiken emot sig. Det var främst den mäktiga kejsarinnan Eudoxia, men runt henne flockades alla världens besuttna och avundsamma biskopar och ärkebiskopar, som var en hel maffia mot en ensam ärlig person, som minst av allt var någon politiker.

Jag försökte hjälpa honom och råda honom att avstå från att utmana den politiska maktövertöret, men han var nu en gång sådan, precis som Origenes, en envis asket som motsatte sig all lyx i världen och ansåg all materialism, som samlandet av pengar och

egendomar, som fördärvlig. Naturligtvis hade han rätt, men alla de som var rika och ville behålla sin politiska makt och sin besuttenhet genom korrupktion och mutor och rävspel måste betrakta honom som ett hot och göra vad som helst för att bli av med honom.

De försökte flera gånger. De skickade honom i exil allt längre bort från Konstantinopel varje gång, och slutligen till rena barbarbygder bortom Armeniens vildaste bergstrakter, där han bara måste förmäktas, vilket han gjorde.

Jag frågade honom en gång: ”Är det verkligen värt det?”

”Vad då?”

”Ditt trots mot världsligheten, ditt förkastande av den materiella lyxen och välståndet, din förföljelse av ett världsligt sätt att leva, för den kristna andlighetens, askesens och fattigdomens skull? Vore det inte klokare och mera diplomatiskt att lämna de besuttna och politikerna i fred?”

”Jo,” erkände han, ”men om jag gjorde det vore jag inte längre kristen. Mitt kall i livet är att få vara konsekvent.”

Redan som ung i Antiokia, då en av världens största städer tillsammans med Alexandria och Rom utom Konstantinopel, hade han kunnat göra vilken framgångsrik karriär som helst inom juridiken, men han avstod från alla världens lockelser, förkastade den och blev en asketisk munk på livstid för sin egen själsfrids skull.

Det är märkligt att konstatera, att båda den ortodoxa kyrkans främsta kyrkofäder och helgon, Origenes och Johannes Chrysostomos, blev exkommunicerade av sin egen kyrka, liksom Baruch Spinoza blev det av sin egen församling i toleransens högberg Amsterdam under 1600-talet.

I antikens Athen förekom ett politiskt bannlysningssystem genom ostracismen, men den som då blev landsförvist genom demokratisk omröstning, vilket bland andra drabbade Aristides, den främste av athenare före Perikles, blev då bara desto mera ärad och respekterad för att ha blivit bannlyst.

Jag lutar åt den uppfattningen, att alla de som blev bannlysta eller rentav avrättade av den kristna kyrkan var alla den kyrkans främsta helgon.

Den gamle fenikiern

Han var libanes född 1883, men kom till Amerika redan som barn, efter att hans far gjort bankrutt och dragits inför rätta för förskingring, vilket föranledde modern att med sina tre barn emigrera till Amerika, men han återkom senare till sina rötter i Libanon, som han aldrig släppte. Den dubbla förankringen i Libanon och Amerika gjorde honom naturligt tvåspråkig, och vid 30 år debuterade han på engelska. Hans första stora framgång var *The Prophet* 1923, som har blivit en bestående klassiker som alltjämt ofta citeras – som poet är han den tredje bästsäljande någonsin efter Shakespeare och Lao-Tse, och han är översatt till 108 språk. *The Prophet* och det mesta av hans poetiska diktning är stilmässigt närmast jämförbar med Salomos *Höga Visa*, det handlar mest om kärlek men bärs fram genom en harmonisk metafysik av poesi och skönhet, som dessutom illustreras av hans egna konstverk, mest akvareller, som alla föreställer nakna människor – hans

huvudintresse var den mänskliga själen, och om det är något som besjälade alla hans böcker så är det en ljuv och harmonisk andlighet som tar sig uttryck i enkel men lättillgänglig poesi som går rätt till hjärtat och blir kvar där – han har blivit en livsföljeslagare för miljoner människor över hela världen.

Ändå är hans andra senare böcker intressantare och framför allt djupare. Den enda som i någon mån kunde kritiserats för att inte helt hålla hans utsökta nivå är hans allra första, *The Madman*, där han ännu inte har funnit den rätta stilen och harmonin. Den kanske finaste är *Sand and Foam*, som bara består av epigram – här är han som mest koncentrerad och renodlad. Men alla hans böcker är utsökta och blir bara intressantare ju mera han renodlar sin konst. Han blir alltmer romantisk med åren, vissa av hans böcker består av korta noveller som kan vara oändligt gripande, till exempel historien om *Martha* i den sjunde boken *Nymphs of the Valley*, och en historia som *The Cry of the Graves* i den elfte boken *Spirits Rebellious* måste röra vilken läsare som helst i djupet av hans hjärta till tårar. Den tolfte och sista boken, *The Broken Wings*, utgörs enbart av självbiografiska tragiska kärleksberättelser, som utkom postumt liksom flera av hans senare böcker. De är alla små och begränsade till i regel mindre än 100 sidor. Han hade ett antal kärleksförbindelser men gifte sig aldrig, och det är ovisst om någon av hans relationer någonsin ledde till könsligt umgänge – hans skrifter tyder på uteslutande renodlad platonism, med utrymme för desto mer djupa och innerliga vänskapsförbindelser.

Hans vän Auguste Rodin jämförde hans konst med William Blake, och om det är någon som Khalil Gibran liknar och står på jämnhöjd med så är det just William Blake, även om Blakes konst är mera avancerad, stiliserad och specialiserad, medan Gibrans konstverk aldrig lämnar stadiet av skisser. Men det mesta av Blakes poesi är hopplöst diffus och svårbegriplig, medan Gibrans poesi alltid är omedelbar.

Det är en sällsam blandning av utsökt harmoni, skönhet, ljuv poesi och nästan universell metafysik, ty för honom går alla religioner lika bra. Han rör sig både inom den grekiska mytologin, han hyllar Apollon, Sokrates, Ishtar och Astarte och återupplivar och aktualiserar därmed även de gamla fenikiernas positiva hedendom med mest kvinnliga gudar, han är djupt kristen, hans familj var kristna marroniter, den korsfäste återkommer ständigt i hans funderingar, och han har heller ingenting emot islam, medan han i den mest tycks ha omfattat sufismen och Bahai. Han är en innerligt romantisk poet med en imponerande metafysisk universalism som sin andliga grund, och i en av sina dikter säger han att han föddes för 7000 år sedan och menar sig alltså vara lika gammal som civilisationen och sin egen libanesiska födelsestad. Alla världs- och livsåskådningar passar in hos honom, han är inte främmande för någon, han är hemma överallt från Egypten och Babylon till Grekland, Libanon och Amerika och umgås lika mycket med Sokrates och Jesus som Apollon och Ishtar, sufister, hinduister och teosofier, och denna universella tidlöshet verkar helt naturlig hos honom som den enklaste tänkbara självklarhet.

Han dog bara 48 år gammal 1931 av tuberkulos, som han tyvärr ådragit sig genom omfattande alkoholmissbruk. Han hade redan i sin ungdom förlorat både sin mor och sina systrar, som bara dog ifrån honom, men han blev inte alkoholist förrän efter den lavinartade framgången med *The Prophet*, vilket inte i någon grad reducerar hans storhet som konstnär. Han är även hyllad över hela arabvärlden, om dock betraktad som en

rebell, men hans allmänmännsliga humanism gör honom till en universell världsmedborgare, och han ville inte begränsa sig till någonting annat.

Abasverus annaler, del 186: Självmordskandidaten

Helt oförmodat stötte jag på honom på ett nattkafé, och jag blev väldigt förvånad över att se honom där, medan han inte alls tycktes förvånad över att se mig dyka upp. Han hade varit försvunnen i årtal, och jag hade ofta undrat vart han hade tagit vägen.

”Du dyker då upp i det rätta ögonblicket”, konstaterade han. ”Jag har just bestämt mig för att begå självmord.”

Jag sansade mig genast inför detta chockbesked. ”Bästa sättet att förhindra ett självmord är att få kandidaten att prata om det. Bara om en självmördare bevarar sin intention för sig själv och inte delar sin tanke med någon kan han ha chans att lyckas.”

”Du har rätt. De flesta självmördare som lyckades tog sin omvärld med fullständig överraskning.”

”Men vad är problemet? Nu har du börjat. Då måste du förklara dig.”

”Du talar som om det skulle kunna finnas någon anledning för mig att inte begå självmord. Det gör det inte. Det finns inte den ringaste anledning. Jag borde ha gjort det för länge sen. Jag har begått det ödesdigra misstaget att överleva mig själv.”

”Vem som helst som känner dig skulle finna detta fullständigt obegripligt, då du om någon har allt att leva för.”

”Vad tänker du på då?”

”Musiken i första hand.”

”Den har jag bara fått fan för. Det är faktiskt huvudanledningen till att jag inte borde finnas kvar. Du har rätt. Jag älskade musiken och hade all anledning att leva för den, men redan Toscanini brottades med problemet att världen förstörde musiken för honom.”

”Detta måste du utveckla.”

”Toscanini var idealist, liksom också Vladimir Horowitz, hans svärson. Toscanini såg Italien och sin italienska kultur köras över och förintas av fascismens brutalitet, varför han tvingades bort från Italien. I samma veva drog sig Horowitz tillbaka från estraden och fortsatte bara spela för mikrofoner genom inspelningar, precis som Rachmaninov, som erfor samma kris när bolsjevismen förstörde hans Ryssland. Genom första världskriget blev Schönberg obotligt atonal. Sibelius slutade komponera. Puccini och Stenhammar dog liksom Debussy och Gabriel Fauré. Vad blev kvar? Efter det första världskriget var det bara oväsen och skval, vulgär jazz och schlagers. Den riktiga musiken kördes över av den massmediala vulgärkulturen, som inte ens märkte det och ännu mindre brydde sig om det. Och vad har vi idag? Hård slagverksdominerad rockmusik som bara lever genom omänskliga högtalare och förstärkare, som om oväsen och hög volym var den enda meningen med musik. Och det överröstar och dränker och förintar all riktig musik. Vad har då en riktig musiker som jag i en sådan oväsensvärld att göra?

Och det gäller inte bara musiken. Det vet väl du. Skönlitteraturen är överkörd på samma sätt av meningslös destruktiv modernism, för att inte tala om arkitekturen med den omänskliga funktionssteriliteten, och den bildande konsten, där den abstrakta konstens nonsens helt har utmanövrerat den skickliga hantverkskonsten med estetik och realism som kriterier, så att konsten som sådan korrumpers ihjäl till att övergå till enbart medel för kapitalistisk investering, som struntar i hur schizofren och konstig den ser ut bara den blir värd miljoner, och så vidare...”

”Har din äktenskapskris något med ditt oacceptabla beslut att göra?”

”Vem har inte råkat ut för olycklig kärlek och drivits till självmord rent logiskt genom dess förödande konsekvenser? Vilken musiker har inte vid något skede övervägt självmord vanligen genom olycklig kärlek? Till och med Artur Rubinstein försökte en gång begå självmord, vilket blev hans livs enda fiasko, och nästan ingen musiker någonsin har lyckats med det. Hugo Wolf gjorde det, men han var spritt språngande galen genom syfilis.”

”Men din äktenskapskris var något annat.”

”Du känner till det?”

”Var det därför du försvann?”

”Jag kunde inte överge henne. Det var omöjligt. Jag borde ha gjort det, allt talade för det, ingen hade förebrått mig om jag gjort det, men jag kunde bara inte. Hon var ju kvinna.”

”Hur är det med henne idag? Lever hon ännu?”

”Hon lever i bästa välmåga. Rent fysiskt är hon kärnfrisk och kommer att leva länge, men hon behöver ständig tillsyn. Man kan inte lämna henne ensam.”

”Har ingen terapi fungerat?”

”Nej. Det var hopplöst från början, och det visste både hon och jag. Vi försökte naturligtvis, men såret gick för djupt och kunde inte helas. Hon kunde inte acceptera det, och hennes enda sätt att tackla saken var att ta sin tillflykt till vad som helst utom den oacceptabla verkligheten.”

”Kan du tala med henne?”

”Ja, men man kan inte föra en vettig konversation med henne. Hon är omöjlig och insisterar på att vara det.”

”Var det en son eller en dotter?”

”Det spelar ingen roll. Det var dödfött. Det var hennes enda barn. Det var vårt enda och stora kärleksbarn. När det inte fick födas levande gick hon sönder, och ingenting kan reparera den skadan. Hennes liv är förstört, och hon har bara mig att klamra sig fast vid.”

”Men du spelar fortfarande.”

”Sämre och sämre. En musikers liv är en ständig utförsbacke. När han nått en höjdpunkt musikaliskt måste resten av hans liv bara bli en obotlig deklineringskurva. Han kan förtränga den och göra den så långsam som möjligt, men det finns ingen väg tillbaka till den passerade toppen, och han är fast i sin egen konsts krävande slaveri så länge han lever. Det finns ingen återvändo, bara en undergång, som bara kan åtgärdas genom att uppskjutas så länge som möjligt.”

”Så du kan aldrig mera ge konserter?”

”Jag kan aldrig ens spela Appassionata någonsin mer.”

Men han begick aldrig sitt självmord. Han är en dagligen exekverande pianist än idag men spelar bara för sig själv och för sin kroniskt sinnessjuka hustru, som hans samvete som gentleman förbjuder honom att någonsin överge eller ge upp hoppet för.

Historisk Valborg

Årets Valborg bjöd på en serie överväldigande överraskningar, av vilka den första var den kanske mest betydelsefulla, då det hade utlovats regn och rusk och kyla till Valborg, varpå dagen inleddes med bländade värmande solsken som sedan bara höll på hela dagen. Man hade stålsatt sig mot allsköns vidunderligheter i väderlek som vi vanligen brukade drabbas av till Valborg, och så blev det bara smekande ljuvligt värmande solsken hela dagen.

Detta vållade inga problem för vår sedvanliga utomhuskonsert, då vi kunde sjunga fritt utan paraplyer och utan att frukta något plötsligt försåt från ovan, och publiken infann sig även punktligt i vanlig ordning. När vi började var den 35, och när vi slutade var den 40. Efteråt bjöds vi på rosor i vanlig ordning. Det blev de vanliga fyra vårsångerna, en serenad och Studentsången, som vi förvånat konstaterade att varken fanns i gröna eller gula boken men däremot i MM:s sångbok.

Vi var en stabil dubbelkvartett som sjöng rent hela vägen. Det blev sex snapsvisor och fyra vinvisor till bordet i vanlig ordning, men vad som bröt mot ordningen i år var talen. Det hölls inget tal till våren, inget till mannen, inget till kvinnan, värdinnans välkomsttal i år bestod av material hon hade hittat på Nätet och sedan bearbetat, sedan höll hon ett tal

till senare om Tanten, ett till andra språk översättligt begrepp, i skolan i barndomen accentuerade vi till och med hennes formidabla karakteristik med att inte kalla henne tant utan TANTA, men här handlade det om vad en tant kan råka ut för på sjukhuset om hon hamnar i klorna på dess byråkrati genom något för åldern typiskt besvär, det var en sannskyldig journalistisk granskning av hur sjukhuset fungerar idag sett genom en experts ögon som råkar veta alltför mycket om sjukvård, varför denna tant egentligen bara lyckades driva hela sjukvårdsförvaltningen till förtvivlan med att visa sig besvärlig som alltför kunnig, varför hon slutligen fann det bästa vara att strunta i sjukvården och lämna landet.

Sören höll ett annat glänsande satiriskt tal som även han inte hade hittat på själv om den Svenska Akademien och dess vedermödor under de kritiska konsekvenserna av att en Bob Dylan tilldelades nobelpriset genom en viss fröken Danius initiativ, som sedan dess försvunnit från Akademien till följd av de ännu mer omvälvande konsekvenserna av *me-too*-rörelsens räfster bland tafsare som dittills fått härja i fred, i en praktfull drapa om hur de aderton reducerades till undermålighet – fortsättning följer.

Men det bästa och intressantaste talet hölls av vår samlings yngsta deltagare, som även hon varit med från början för 58 år sedan och som belyste sällskapets historia från en synvinkel som aldrig kommit fram tidigare, i det första talet någonsin hos oss till själva Valborg. Upprinnelsen till detta formidabla firande tycks ha varit en engelsk dam vid namn Valpurgis, ett helgon och martyr på 700-talet, som fick ge namn åt denna renande vårfest, vars mening var att rensa ut det sista av vintern med Valborgseldar, dryckjom och kalas för att etablera våren. Det förekom även andra historiska återblickar på sällskapets trägna verksamhet, vars 58-åriga kontinuitet torde vara ganska unik, vilken vid 50-årsfirandet rentav befestades med präglingen av en medalj. Även i år tilldelades denna medalj sällskapets senast nyblivna medlem vid 78 års ålder.

Åldern kom på tapeten. Det konstaterades att det här med medelålder är ett ständigt allt relativare begrepp, då den yngre medelåldern, den lägre medelåldern, den högre medelåldern och den stadgade medelåldern numera i stort sett täcker alla åldrar från 30 uppåt. Vår äldsta deltagare i år hela vägen från Göteborg var bara 88 år.

Det exekverades gluntar och serenader i vanlig ordning. Några gluntar stötte på problem, då plötsligt Vårdshuset Vita Hästen blandade sig i leken och åstadkom någon förvirring, som spred sig till även Magisterns Flamma. Våra två jamande flickor exekverade kattduetten i vanlig ordning med bravur, varvid det visade sig att det kanske inte alls var Rossini som hade skrivit den utan en Rossiniplagierande engelsman. Staffan exekverade en virtuos spexaria ur spexet *Crassus*, där sagde Crassus, Pompejus och Julius Caesar tydligt alla tre hade samma flamma, som slutligen blev ensam kvar med Julius Caesar. Det saknas autentiska källor som kunde bekräfta att Crassus, Pompejus och Julius Caesar hade samma flamma, men faktum är att Julius Caesar var en kladd. Under Catilina-konspirationens dagar förekom det i den romerska senaten att det smusslades meddelanden. Under en debatt fick Julius Caesar ett sådant anonymt meddelande, vilket den uppmärksamme Cato Minor observerade, genast reste sig och krävde att Julius Caesar visade meddelandet, då staten var i fara och Julius Caesar var en misstänkt vän till Catilina. Julius Caesar överräckte meddelandet till Cato, han hade inget val, som läste det, det

visade sig vara från någons hustru, varpå Cato knycklade ihop det och slängde det tillbaka till Julius Caesar och sade: ”Skäms, din kladd!” Flamman här var Staffan (med fjäderboa), och musiken var ”Old Man River” från Mississippi och en kuplett.

Det var även Staffan som hade vinansvaret i år, vilket han skötte med den äran, i det att han rekommenderade ett portugisiskt vitt vin med etiketten *Alvarinho* för bara 89 kronor flaskan, som väl var det bästa vita vin vi någonsin åtnjutit.

Gunhild var i praktform som konferencier, samarbetet mellan henne och dirigenten Gunnar avlöpte perfekt hela vägen, sufflerade av Ulla vid samma bord – samarbetet hade inte kunnat vara bättre mellan ledningen, körledningen, köksledningen och programledningen.

Kort sagt, det 58-e årliga firandet av Valborg i detta gäng förlöpte extra lyckligt denna gång, och vi höll även på längre än vanligt, med varmt tack till det generösa vädret som rullat ut röda mattan för oss. Man kom i säng ungefär halv tre.

Aktuella filmer

Sodom och Gomorra (1962) – *Sex och moral, krig och intriger, råheter och katastrofer under drottning Anouk Aimée av Sodom och Gomorra.*

Fastän filmen är något av en strandad val, en vit elefant, en aborterad mammut och en spekulativ absurditet som går till överdrift, så finns det mycket gott att säga om denna film. Liksom den samtida ”Lawrence av Arabien” filmades den mest i Marocko, och mycket av Sodoms arkitektur tillhör Marrakesh, vilket gör filmen visuellt fullkomligt övertygande – öknen, den konstanta solen, den mycket primitiva miljön, folket i lumpor och dammet – sceneriet kunde inte ha varit mera realistiskt. Alla skådespelarna gör väl ifrån sig, Stanley Baker och Anouk Aimée som bror och syster tävlande i ironisk elakhet och giftighet, som förhöjs genom den utmärkta dialogen som understundom leder till gåshudsfrossa; Stewart Granger gör en av sina bästa roller som en mycket uppriktigt trevlig Lot, tills hans kort blandas bort i mirakler; Rossana Podestà som hans dotter som blir förförd och förödmjukad av den sodomitiska verkligheten – över huvud taget har manuset lyckats göra en utomordentlig roman av Bibelns kortfattade enda kapitel om saken. Särskilt damfigurerna är väl utvecklade, Rossana Podestà som den motvilligt mognande och fallande unga kvinnan som lär sig hata sin far, den stolta drottning Anouk Aimée som aldrig förlorar kontrollen eller kompromissar med sin överlägsna stil och ställning, och allra mest Pier Angeli som Lots hustru, här ursprungligen en favoritslav hos drottning Aimée som planteras i hebréernas läger som spion men som gradvis lär sig älska Lot mer än något annat och föredrar honom som föremål för dyrkan framför den hebreiska guden – hennes karaktärsutveckling är den psykologiskt intressantaste delen av filmen. Det förekommer några utomordentliga bataljscener, särskilt det monumentala krigskapitlet i kampen mot de angripande helamiterna, men tvillingstädernas slutgiltiga fall, som erinrar om Pompeiis sista dagar i filmen av Sergio Leone, är en annan höjdpunkt. Till allt detta kommer Miklos Roszas dånande monumentala musik, den sista musik han

gjorde till ett bibliskt spektakel, som inte kunde ha träffat bättre i det rätta ackompanjemanget till detta omfattande ödesdrama. Men det högsta vitsordet måste gå till regissören Robert Aldrich. Filmen är unik i hans karriär – efter den gjorde han ”Vad hände med Baby Jane?” av extremt motsatt karaktär om än lika effektiv. Man känner hans fasta och effektiva regi genom hela filmen med alla dess omfattande masscener, som ständigt involverar fler nya karaktärer i en labyrint av intriger, genom vilken dock filmen håller en konstant konsekvent kurs fram mot den oundvikliga apokalypsen. Det finns ingenting att anmärka mot filmen, allt är bra, den går långt utanför Bibelns gränser i sin enorma utveckling av blott ett litet kapitel, jag har sett den tre gånger med tjugo år emellan varje gång, men varje gång har den verkat ännu mer imponerande.

Två kvinnor (La Ciociara 1960) – En mor och dotter på flykt undan kriget utan att lyckas i segrers ögonblick

Vittorio de Sica är alltid Vittorio de Sica med omfattande mänskligt djup och oändlig medkänsla i kombination med konsekvent och jordnära realism som understundom når över det extrema, och ”La Ciociara” är kanske både det bästa exemplet på detta men samtidigt han mest annorlunda film. Den bygger på en roman av Alberto Moravia, men de Sica har lämnat boken bakom sig och med Cesare Zavattini gjort sin egen film, varför man bör bortse från boken. ”La Ciociara” är överväldigande i sitt monumentala pathos, som saknar motstycke i andra filmer. Samtidigt går hans djupdykning i det mänskliga här längre än någonsin tidigare genom karaktären Michele, troligen den mest minnesvärda av alla Jean-Paul Belmondos rollskapelser, en intellektuell rebell mot fascismen som är helt beroende av sina glasögon. Han är mycket yngre än Sofia Loren men kan ändå inte hjälpa att han blir hopplöst kär i henne, vilket man som publik mycket väl kan förstå, då denna film även presenterar Sofias allra starkaste framträdande, helt avskalad all glamour och med själen fullständigt avklädd i denna moders förtvivelade medlidande med sin förlorade dotter, också hon otroligt väl spelad av Eleanor Brown, och en hel artikel kunde skrivas bara om denna flickas ögon och hur Vittorio de Sica använt dem.

Men filmens viktigaste och mest intressanta budskap är åskådliggörandet av nakenheten i krigssegrers förkrossande fåfänga. Ja, alla möjliga soldater deltar entusiastiskt i korståget mot de barbariska tyskarna i deras reträtt genom Italien, det förekommer både engelsmän och amerikaner och till och med en ryss, men det förekommer även andra, som levererar en förintande chock i etablerandet av det omänskliga vansinnet i varje tänkbar aspekt av kriget, som ingen seger någonsin kan bortförklara och ännu mindre gottgöra.

Den stora illusionen (1937) – Den första och oöverträffade krigslägersfilmen, med focus på officersheder.

För mig är detta Jean Renoirs absoluta mästerverk, fastän han gjorde ett antal sådana. Kritiker föredrar i allmänhet ”Spelets regler” några år senare, som kanske visar en ännu högre grad av mästerlig regi, men ”Den stora illusionen” är djupare och mera mänsklig

och gjord med anmärkningsvärd medkänsla. Vad är den stora illusionen här egentligen? Det är svårt att specificera den, men den har att göra med den tysta överenskommelsen mellan officerer i krig. Dramat ligger i relationen mellan Erich von Stroheim (i hans livs bästa rollframträdande) och Pierre Fresnay, idag nästan bara ihågkommen för denna film, som den franske officeren. Han och Jean Gabin med en samling andra hamnar i tysk fångenskap i början av första världskriget och tillbringar de följande årens fångenskap med att ständigt försöka rymma. Första halvan av filmen visar hur krigsfångarna i allmänhet bara försöker göra sin tillvaro så dräglig som möjligt, det förekommer en dråplig sekvens när de ställer till med lite underhållning utklädda till kvinnor, men andra halvan blir mera allvarlig, då de mest oförfärliga fångarna, som Jean Gabin och Pierre Fresnay, blir förflyttade till en fästning i bergen. De har mött Erich von Stroheim tidigare, men här är han nu två år senare en handikappad och desillusionerad kommandant, som sörjer över sin förlorade krigskompetens. Han och Fresnay finner varandra, de har haft samma älskarinna i Paris, och de odlar en djup och ömsesidig respekt för varandra, vilket gör att Fresnay ogärna vill följa sina kamrater i en våghalsig flykt, då han är medveten om att Stroheim litar på hans ord som officer och gentleman.

Men filmens mest gyllene tråd är dess extrema realism av nästan dokumentär karaktär. Fångarna och officerarna talar franska, tyska, ryska och engelska, och livet i fånglägret återges med en autenticitet som förbluffar med sin fullständigt naturliga spontanitet, som bara åstadkommit genom Renoirs underbara regi. Med sin storslagna berättelse hade filmen inte kunnat göras mera övertygande i sin helt naturliga realism.

Djävulen kommer klockan 4 (1961) – *Ateisten och straffången Frank Sinatra lär sig något om mänsklighet genom konjaksprästen Spencer Tracy och hans spetälska patienter.*

Detta är en sann historia, och den som berättat den är journalisten Max Catto, som efter att vulkanutbrottet utplånat söderhavets ön vägrade ge sig innan han fått veta allt om de sista som lämnade ön och de som blev kvar. På svenska heter boken ”Ön som dog”, men dess rätta titel är ”Djävulen kommer klockan 4”. Spencer Tracy gör en formidabel roll som den gamla arga prästen utan några illusioner eller någon tro kvar utom en sorts nödlägestillit till flaskan. Han får hand om tre straffångar som ska flygas vidare till Tahiti efter tankning, alla tre är potentiella mördare, vars arbetskraft han har rätt att ta i anspråk för sitt sjukhus för spetälska uppåt berget, där husmodern är en viss Marguerite, som tidigare varit prostituerad i Paris men fortfarande studerar porrtidningar, och där även en blind flicka tagits om hand och tjänstgör, som Frank Sinatra som straffånge blir kär i, till en början utan att ana att hon är blind. Dramat börjar när vulkanen börjar få liv.

Den intressantaste karaktären är dock doktor Wexner från Österrike, sjukhusets läkare, som kommit dit från spetälskekolonin på Molokai. Det är han som i boken avslutar berättelsen för Max Catto, en berättelse som omfattar hela senare halvan av boken, i filmen har han bara en stor scen, men den är filmens största. Själva vulkanutbrottet är en god förberedelse till de båda andra senare stora vulkanfilmerna ”Krakatoa – öster om Java” och ”Dante’s Peak”, men den överträffar båda, då detta faktiskt är en sann historia. Filmens enda avvikelser från boken är rent dramaturgiska – boken är ett koncist och sakligt journalistiskt reportage, men en film måste få ha dramaturgi.

Tuareg (1984) – episkt ökenäventyr om att överleva under de extremaste tänkbara omständigheter

Tempot i denna film är lugnt och mycket långsamt, vilket framhäver denna mycket instruktiva och extremt lakoniska films karaktär av en sorts ödeslektion, hur man handskas med ödet och inte undflyr det, medan den samtidigt politiskt ger anledning till omfattande eftertanke. Mark Harmon gör en övertygande gestaltning av den ensamma krigaren som bekämpar hela sin omvärld som han inte kan förstå, vars otroliga absurditet och dårskap han genom sina handlingar bara understryker. Tuaregerens land har inga gränser, det är bara världens största oändliga öken som är omöjlig att överleva i för vanliga dödliga, medan bara tuaregerna lärt sig bemästra den. Det är en mycket imponerande film genom sin fabelartade berättelse av storslagen karaktär med otroliga bedrifter på vägen, som man kommer att få anledning att grubbla över länge efteråt, tills det är dags att se om den.

Inkas hemlighet (*The secret of the Incas* 1954) – Odrägliga äventyrare i Peru lär sig något.

Charlton Heston är en ung macho-äventyrare i Peru som bara tänker på pengar och är hur oförsämd och oförsynt som helst, men när han kommer iväg på sitt slutgiltiga äventyr tillsammans med en rumänsk flykting genom Perus djungler med destination Macchu Picchu råkar han ut för en intressant utveckling i en högst oförutsägbar riktning. Thomas Mitchell är hans gamla frustrerade partner som vill roffa åt sig sin del av bytet till vilket pris som helst och får till slut betala för det, medan Robert Young som ung och anständig arkeolog får finna sig utan belöning för all sin hederlighet. Men den viktiga delen av ägerandet ligger hos helt andra personer.

Filmens oväntade vändning äger rum när huvudpersonernas ledning av handlingen tas över av peruanerna, de lokala indianerna, som leds av den nästan utomjordiska prästinnan och sångerskan Yuma Zumac, som sjunger liv i det gamla Inka med världens mest unika röst, som omfattar fyra oktaver. Hennes sjungande är filmens mening och höjdpunkt, det inleder filmen, och hon framträder två gånger i tjänst hos Inkas solgud. Det förekommer många indianer, alla exotiskt och praktfullt klädda i lokala bergskostymer, vilket gör hela filmen lika unik som Yuma Zumac. Till följd av filmens oväntade vändning utvecklas Charlton Heston till en helt annan människa, en karaktärsförändring som är psykologiskt mycket intressant och som belyser hans väg till framtida mera krävande karaktärer på film. Filmen är ett underverk och oförglömlig.

En kvinnas hämnd (1949) – Charles Boyer gifter sig med fel kvinna – två gånger.

Det är alltid något obehagligt över allt vad Aldous Huxley skrev, delvis på grund av att han var alltför intelligent för att vara helt mänsklig. Han är för avancerad för normal mänsklig standard. I denna historia av honom är detta obehagliga element påträngande från början, då de ledande gestalterna är utstuderat gemena mot varandra. Charles Boyer är en välbärgad konstnär som fått allting gratis från början genom att födas i en rik familj, han är gift med en sjuklig ragata som bara klagat hela tiden, som bara fortsätter att leva för att, som hon säger, hon vet ”hur lycklig hennes make skulle bli om hon dog.” Hon är den mest beklagansvärda här, men det är de alla utom doktorn, som är den enda mänskliga

personen i denna miserabla affär. Sköterskan är ett annat monster som står helt på den döende hustruns sida då hon väntar sig ett arv från henne som hon aldrig får, och som anger hennes man som hennes mördare när hon är död, som hon har hatat hela tiden. Så har vi Jessica Tandy, och det är hennes film, ljuv godhet hela vägen och den som bär det gåtfulla Giocondaleendet, som är novellens titel. Hon har varit kär i Charles Boyer i femton år utan någon respons från honom, medan hon är lyckligt okunnig om att han har en annan älskarinna. Ann Blyth är mycket ung och oskyldig, som han gifter sig med så fort frun är död. Naturligtvis är indicierna överväldigande.

Detta är en mörk historia om frustrerade passioner, om framstående personer i den högsta societeten som inte kan möta sig själva i spegeln och som är blinda för sina egna begränsningar. Charles Boyer begår misstaget att gifta sig två gånger med fel kvinna, vilket han får betala för, vilket även den stackars riktiga kvinnan som älskar honom måste göra, som utgör den verkliga tragedin här.

Dramat kunde inte ha varit mera välskrivet i den onödiga utvecklingen av sin tragik, där allt går fel utan att det behövde göra det. Jessica Tandy är den enda som verkligen skrattar, men hennes skratt är bara en mask och ett skydd för att maskera en bottenlös förtvivlan.

Vad ska folk säga? (People Will Talk 1951) – En småaktig professor försöker skandalisera en kollega.

Detta är en film som väl förtjänar att ses och recenseras flera gånger för dess utomordentligt intelligenta intrig och intressanta dialog och argument. En läkare blir måltavlan för en kollegas avundsjuka, en professor inkapslad i sin egen inskränkta världs nötskal, som gräver fram alla vittnen han kan som kan avslöja något nedsättande om läkaren, som blir engagerad i en ung kvinnlig student som svimmar vid hans föreläsning och som visar sig vara i ett välsignat tillstånd. Vi får aldrig veta vem fadern är, och det är till och med troligt att hon inte vet det själv. Det blir många vändningar och turer i detta intressanta fall. Samtidigt leder läkaren repetitionerna av universitets studentorkester inför en kommande Brahmskonsert, och det slumpar sig så, att konserten, som blir filmens final, sammanfaller med universitets styrelses undersökning av läkarens mystiska metoder i sitt yrke med förhör av honom, där det underliga fenomenet Mr Shunderson (Finlay Currie i en av sina bästa roller) slutligen avslöjas på ett sätt som ingen väntat sig. Det är en av Joe Mankiewicz's allra bästa filmer, den virtuosa och spirituella konversationen flödar genom hela filmen, vilket bara är ett av filmens många stora njutningsmoment.

Night without sleep (Skräckens natt, 1952) – Gary Merrill kan inte erinra sig vem han har mördat.

Detta är ett av många mindre mästerverk som hamnat i bakvatten för att inte vara tillräckligt sensationellt, men det är en mycket avancerad psykologisk dramathriller, Gary Merrill gör det bästa av saken, och det är troligen hans bästa film. Han vaknar upp klockan fem på morgonen med en obehaglig känsla av att ha mördat någon, men han kan inte komma ihåg vem. Han försöker rekonstruera vad som hänt, han kommer ihåg sin fru, som reste iväg till Boston till sin fars födelsedag, han kommer ihåg sitt möte med Linda

Darnell, som han inte hade sett på sex år, och han kommer ihåg sina gräl med en annan dam, Hildegard Knepf, som skällde ut honom med rätta. Men det var Linda Darnell-kapitlet som lämnade ett bestående intryck, vilket det också gör på publiken – detta är romantik på högsta möjliga nivå och filmens huvudsakliga förtjänst och charm, som kan få vem som helst att vilja se om filmen genast, då det är så överväldigande väl gjort och övertygande verkligt. Det är en mycket mörk och hopplös historia, som kommer att göra ett lika starkt intryck på åskådaren som på Gary Merrill och Linda Darnell, som aldrig var vackrare.

The shop at Sly corner (1946) – En gammal antikvitetshandlares Via Crucis

Detta hade varit en perfekt roll för Edward G. Robinson, och det är troligen den finaste rollprestation som Oskar Homolka någonsin gjorde som den gamle antikvitetshandlaren på Sly Corner med en dotter (Muriel Pavlow) med en framtid som konsertviolinist, som är allt han har att leva för. Hennes karriär är just i vardande, när Kenneth Griffith (i sin första roll) som anställd visar sig som en av de mest avskyvärda skurkar som någonsin framställts på film genom att pressa sin arbetsgivare på pengar, som haft ett långt och svårt förflutet.

Dramat är gripande och samtidigt förskräckligt och olidligt spännande, då det är omöjligt att gissa sig till hur denna intrig kommer att gestalta sig, då det ständigt uppstår nya överraskande situationer. Oskar Homolkas gestaltning av en svårt prövad och ytterst ensam fader presenterar en oändligt fascinerande karaktär, som publiken inser att måste tänka efter ordentligt för att lösa sina problem, men det är omöjligt att gissa sig till hur han tänker – problemet är för svårt och för olösligt för vem som helst, och bara han själv kan slutligen lösa det till godo för alla. Hans dotters friare är också involverad och spelar en viktig roll, i synnerhet för dramats upplösning.

Det är en av dessa glömda och skamlöst undervärderade *noir*filmer från ett mycket mörkt och dimmigt London men med en historia som kunde tävla med Dickens.

Den nakna kyssen (The Naked Kiss 1964) – En prostituerad försöker rädda sig själv.

Filmen inleds brutalt med hur Kelly rasande nästan slår ihjäl en besökare, och man får inte veta anledningen till detta förrän mot slutet av filmen. Det är en skoningslöst rakt berättad historia med moment som man aldrig kommer att kunna glömma. Det kanske mest intressanta momentet är när Kelly fortfarande i början av filmen efter det första mötet med Griff betraktar sig själv i spegeln och inser saker, som får henne att drastiskt förändra sitt liv. Historien är komplicerad men ytterst intressant och värd att följas noga. Naturligtvis är det barnen som kröner filmen, deras olika framträdanden utgör höjdpunkter som kan få vilket stenhjärta som helst att smälta, och det är vad man kommer att minas och tänka på efteråt. En djup medkänsla besjalar filmen, som förhöjs av dess höga musikaliska kvalitet, som är genomgående romantisk och bolmande i sin dynamik – Beethoven har sin givna plats. Det är som ett blad ur levande livet och mycket före sin tid,

som erinrar om Ida Lupinos briljanta pionjärfilmer från 40-talet på temat utsatta kvinnor, och fastän det är en B-film är den bättre än de flesta A-filmer.

Den första legionen (The first legion 1951) – Problemet med mirakler, vare sig de är falska eller sanna.

Man skulle knappast vänta sig mycket spänning i ett prästseminarium för jesuiter, men intrigen och psykologin här är synnerligen intressant, då mirakelfrågan diskuteras seriöst. Läkaren vet att en gammal prästs mirakulösa tillfrisknande inte var något mirakel, fastän prästen upplevde det så, men han kan inte avslöja sanningen, då han som läkare är bunden av samma tystnadsplikt som varje präst. Denna fråga om tystnadsplikten hade varit en lika väsentlig och intressant fråga att diskutera som mirakelfrågan, men den tas aldrig upp. Hysterin kring det så kallade miraklet får konsekvenser, men mirakelfrågan kompliceras av en flicka i rullstol med permanent ryggskada (Barbara Rush) som vägrar ge upp tron på sitt eget tillfrisknande, fastän läkaren vet att hon är ett hopplöst fall. Charles Boyer gör ett mycket trovärdigt och ärligt rollframträdande, han studerade faktiskt filosofi seriöst långt innan han blev skådespelare, och även Lyle Bettger som läkaren gör filmen mänskligt rik och av bestående intresse som den kanske viktigaste och mest intressanta karaktären av alla.

Fienden hon älskade (Beloved Enemy 1936) – Irländska frihetskämpar även i kamp med sina egna fanatiker.

Detta är inte en sann historia, fastän den påtagligt inspirerats av det irländska frihetskriget och mer än väl förmedlar strukturen och utvecklingen av den svåra kampen, i vilken de vettigaste var de mest utsatta och närmaste offren för fanatikerna för att de var alltför diplomatiska. Filmens huvudkaraktär (Brian Aherne) associeras närmast till Michael Collins, som till slut mördades av sina egna. Här balanseras och förmildras dramat av den vackra Merle Oberon, som ännu inte blivit berömd men som var desto mer förtrollande för sin ungdom, väl biträdd av den unge David Niven i den viktigaste birollen som gör ett mycket elegant och sympatiskt gentlemannamässigt intryck. Dramat är mycket irländskt, man har sett dessa problem med passionerade fanatiker och frihetskämpar i nästan varje irländsk film, och de erbjuder alltid extrem dramatik genom sitt brinnande ofta självdestruktiva pathos. Detta är bara ett av dessa talrika irländska passionsspel, medan de bästa är mera tragiska än detta. Här är det Merle Oberon som övervinner tragedin.

Bittert ris (1949) – Jordnära primitivism i konflikter mellan rätt och orätt, kärlek och lojaliteter.

Jag hade i årtal hört mycket om denna film och särskilt om Silvana Mánganos sexiga framträdande innan jag slutligen såg den och blev ganska besviken. Silvana är som en ung Ingrid Bergman men redan från början fallen för den italienska neorealistiska frestelsen till vulgaritet – hon är oförskämt vulgär i all sin oskuld, medan den andra skådespelerskan

Doris Dowling spelar så hemskt mycket bättre. Vittorio Gassman är mycket ung här och spelar virtuost den räddningslöse boven, medan Raf Vallone som hans konkurrent utvecklas mera sympatiskt trots allt. Filmens styrka är dess dramatiska kvalitet, dramat är nästan operamässigt i ständigt starkare effekter, och alla scenerna i rismagasinen är en fröjd för cineastens öga. Filmen är urmodig idag, risfältarbetarnas arbetsförhållanden skildras med slagsida åt vänster, men den förblir en betydande dramatisk filmklassiker. Silvana Mángano var bara 19 år vid denna debut, som genast gjorde henne till stjärna, medan det med tiden blev allt klarare att det var Doris Dowlings film mer än hennes.

Kärlek, bröd och famtasi (1953) – *Oöverträffad italiensk komedi maffigt kryddad med neorealism.*

Detta är i själva verket en trilogi med Vittorio de Sica i huvudrollen som Maresciallo Contenuto som hamnar uppe i Abruzzerna, Appenninernas centrala berg i hjärtat av Italien mellan Pescara och Rom, där han som ungarl måste hantera oemotståndliga förhållanden till vissa damer. I byn där han hamnar förekommer en vacker fattig flicka som kallas *la Bersagliera* (*Skarpskytten*) för att hon är så slängd i käftan och kan få vem som helst för sina fötter men inte utan massakrerande behandling. En annan dam i byn är den mera mogna och erfarna barnmorskan, som visserligen är ensam och blir Maresciallos stora kärlek, men det visar sig att hon har en son. I den andra filmen dyker fadern upp och komplicerar förhållandet. I den tredje filmen har Maresciallo förflyttats till sin hemstad Sorrento, där han råkar ut för Sofia Loren som fiskmånglerska (1955) i stället för Gina. *La Bersagliera* spelas av Gina Lollobrigida, det är hon som tar priset, särskilt den första filmen väckte *furore* som aldrig har släckts, och den är fortfarande den bästa i trilogin. Den andra blir mera seriös, när byn råkar ut för en jordbävning.

Charmen i dessa filmer är utan motstycke. Vittorio de Sica är alltid bra både som regissör och som skådespelare, men det verkar som om han i den här rollen verkligen kunde leva ut hela sin mest sympatiska charm – han liknar i vissa situationer faktiskt Peter Sellers. Hans specialisering i det rent mänskliga framträder inte minst i hans filmer som skådespelare, och dessa tre filmer är väl det bästa exemplet. Gina Lollobrigida själv blev aldrig bättre än i dessa filmer, fastän hon sedan fick spela både Esmeralda mot Anthony Quinn i den franska (mest romantrogna) filmatiseringen av "Ringaren i Notre Dame" och mot Burt Lancaster och Tony Curtis i Carol Reeds "Trapets". Hon skall fylla 92 senare i år, medan Sofia Loren är sju år yngre. De är mycket olika varandra, Sofia Loren har mera stil och är den större aktrisen, men Gina är mera förtrollande.

Förrädaren (*Act of Violence* 1949) – *Det förflutna gör sig gällande med krav på uppgörelser*

Detta är en överväldigande studie i ödets hemlighetsfulla mekanismer, om skuld och de problem som krav på hämnd för med sig och framför allt ett åskådliggörande av ödets oerhörda orättvisa. Problemen här är överväldigande i sin olöslighet. Slutet är inte någon avslutning utan bara inledningen till nya olösliga problem. Hur kommer väl Janet Leigh

att reagera när Robert Ryan kommer och berättar om hennes mans död? Den extrema paradoxen här är, att fastän Robert Ryan inte blir den som dödar Van Heflin, fastän det varit hans övertydliga intention genom hela filmen, så är det hans handlingar som leder till Van Heflins död, varför han måste hållas ansvarig för den. Van Heflin står för sin skuld och får betala dyrt för den, han förklarar sig skyldig från början och vägrar låta sin hustru kontakta polisen för att skydda dem mot Robert Ryans mordanslag, och den mest förkrossande scenen av alla är när Van Heflin springer skrikande genom tunneln medan han återupplever sitt trauma från kriget när han försökte hindra Robert Ryan från att använda flykttunneln. Detta är en skildring av ett blödande obotligt krigstrauma hela vägen, och Robert Ryan förstör det nästan till outhärdlighet genom sin haltande hasande gestalt, som bara måste sätta skräck i vem som helst. Man förstår damerna så väl i denna film. De är de enda som verkligen försöker göra något åt saken, men även de i all sin kärlek och välvilja står maktlösa mot ödets obetvinglighet. Van Heflin gjorde alltid bra ifrån sig, men detta är kanske hans starkaste roll. Mary Astor har en viktig biroll som en tillfällig räddare i nöden, som dessvärre fastän hon verkligen försöker hjälpa i själva verket utlöser den slutliga katastrofen med två döda i stället för en. En annan viktig faktor i filmen, som dubblerar alla dess förtjänster, är den fantastiska cinematografin, men även manuset, som hela tiden lägger till nya karaktärer för ytterligare vindlingar i handlingen till nya labyrinter, är i sig ett mästerverk som inte drar sig för att utforska de avgrunder som gör oss alla till ödets offer. Filmen kunde inte vara mera *noir*, och den måste klassas som en av de allra främsta i genren. Österrikaren Fred Zinnemann, som senare gjorde "Sheriffen" och "En man för alla tider" (1966 om Thomas More) brottades i en serie filmer med just problemet kvarstående skuld efter kriget, och ingen gick djupare till rätta med problemets rent mänskliga sidor än han.

The Overlanders (1946) – Australiensiskt epos för alla tider på en sann historia

Det mest anslående med denna film är den imponerande och kontinuerliga mästerliga cinematografin – för en cineast som kan njuta av det rent fotografiska är detta en formidabel guldgruva av enbart förnämliga sekvenser. Historien är i sig inte mindre imponerande – en farmare i norra Australien bestämmer sig för att hellre föra sin boskapshjord på över tusen oxar tvärs över hela kontinenten till Queensland än att riskera att japanerna tar hand om dem i den väntade invasionen – detta är 1942 efter Singapores fall, när japanerna faktiskt bombade norra Australien. Det är en episk skildring av halsbrytande dimensioner om övervinnandet av omöjliga svårigheter under det ständiga hotet av att boskapshjorden när som helst skulle kunna bryta ut i sken, vilket den faktiskt gör två gånger; och man måste undra hur en vanlig regissör kunde få en så oöverskådlig boskapshjord att agera som den gör. Den sanna historien är nästan dokumentär till karaktären, de agerande är fullkomligt naturliga och lokala, och i sin genuinitet framstår filmen som mera spännande och upplyftande än nästan alla västernfilmer, då den överglänser dem alla med sin beslutsamma tapperhet och trots mot ödets omöjliga obönhörlighet, då den rena nödvändigheten kräver och framtvingar att även det mest omöjliga måste bli möjligt.

Några milstenar, maj 2019

- 3 Nicolò Macchiavelli fyller 550 år.
Pete Seeger 100 år.
- 4 Audrey Hepburn skulle ha fyllt 90.
- 7 Eva Perón 100 år.
- 10 Dimitri Tiomkin 125 år, en av de främsta filmkompositörerna.
Fred Astaire 120 år – han dansar än på vita duken, bättre än de flesta.
- 12 70 år sedan ryssarna gav upp Berlinblockaden.
- 16 Liberace 100 år (Wladziu Valentino, "the greatest vomit among pianists".)
- 18 Dame Margot Fonteyn 100 år, sin tids främsta ballerina.
- 24 Drottning Victoria 200 år.
- 25 Ian McKellen 80 år (mest känd som filmens *Gandalf*).

Påskutflykten, del 1: Achilles räddade bibliotek

Som vanligt blev det så och så med hur det fungerade med Inter Rail ner till Europa i år. Man hänvisades till olika telefonterminaler. Då jag hade god erfarenhet av Kalmarterminalen förra året satsade jag på den, men den sket sig fullkomligt i år. I tre dagar försökte jag komma fram. Efter den första dagens misslyckanden förstod jag att man måste försöka genast på morgonen. Den andra dagen försökte jag genast efter öppningsdags och möttes av beskedet att "vi tar emot ditt samtal så snart vi kan", vilket de aldrig gjorde, och nästa besked var (fortfarande vid öppningsdags på morgonen), att "alla våra expeditör är upptagna. Försök igen senare." Så hade det hetat hela måndagen. Fastän jag försökte hela resten av tisdagen kom jag aldrig fram ens minuten före stängningsdags. På onsdagen försökte jag igen direkt efter öppnandet, "Vi har många som ringer nu. Var god vänta." Man väntar i evighet och möts sedan av beskedet igen, att "alla våra expeditör är upptagna. Försök igen senare." Så skulle det vara hela dagen, som det var igår. Det var rena bedrägeriet. Man uppmanades att försöka senare men skulle aldrig få komma fram.

Till slut kom jag fram till en terminal i Katrineholm. Jag hade då funnit den perfekta resplanen genom *Deutsche Bahn*, men hon i Katrineholm kunde inte hitta den i sin dator, fastän jag skickade henne länken.

En tågresor till Verona från Göteborg ska inte ta mera än 26 timmar, som den gjorde redan på 70-talet, men på grund av de försämrade tågtrafiksynkroniseringarna från svenskt håll måste jag finna mig i en 4 timmars väntan i Hamburg, om jag alls skulle komma iväg.

Allt gick bra till att börja med. Problemet var förbindelsen Köpenhamn-Hamburg. Det tåget hade legat nere i årtal. Nu måste man ta buss hela vägen från Köpenhamn till Rødby. I Rødby kunde busschauffören inte hitta färjan. Vi fick snurra runt där i Rødby tills en passagerare kunde vägleda chauffören rätt. Det blev ändå en lång väntan i snålåst innan ett tåg kunde frakta oss ombord på färjan – man fick inte gå ombord själv utan tåg. Vad är det med Danmark egentligen? Tågen på Själland har varit urkassa nästan hela detta

decennium. Ett år blåste en ledning ner mellan Helsingör och Köpenhamn och åstadkom katastrofala förseningar i hårt och kallt väder. Även nu fick man stå och vänta mellan buss och tåg och färja.

Väl ombord kunde man i alla fall rädda resan genom införskaffandet av ett och annat obligatoriskt fluidum – Jägermeister och Whisky. Man skulle få sova gott på nattåget genom Tyskland med trygg sittplats hela vägen från Hamburg till Innsbruck under 12 timmar.

Före det gällde det dock att vänta 4 timmar i Hamburg. Det var bara att parkera sig på ett matställe, njuta av en billig lunch, skriva, läsa och vänta, tills tåget gick.

Medpassagerarna i kupén var en amerikanska, en tyst tysk och en färgad, som hela tiden talade i sin portabla telefon, så att amerikanskan upprepade gånger under natten måste be honom gå ut och hålla sina telefonsamtal.

Tåget blev försenat. Det kom fram 45 minuter för sent till Innsbruck, så att jag missade Veronatåget och måste vänta två timmar på nästa.

Vädret var dock vackert och strålande hela tiden. Innsbruck hade en hyfsad väntsäl, så det var bara att ta det lugnt.

Som medpassagerare i kupén på Veronatåget fick jag en rysk familj med två barn, där ingen kunde något ord av något annat språk än ryska, och en mycket trevlig grek, som talade alla språk. Det var bara att ta det lugnt och njuta av resan. Vi talade mest om viner och andra förädlade drycker, där han strängt poängterade faran av Ouzo, Sambuca och andra drycker med anis och hur farligt alkohol var, ett ämne som tycktes outtömligt för hans vidkommande, medan han speciellt prisade Soavevinerna och andra italienska viner speciellt från Sicilien.

När jag vandrade genom staden passerade jag Albertos gamla optiska butik, men han arbetade inte där längre utan hade gått i pension efter sin 75-e födelsedag.

Desto bättre blev jag välkommen hemma hos kusinerna på Villa Cozza. Paolo hade råkat ut för katastrofen att bli av med sitt körkort efter att ha blivit påkörd av en mopedist. Han hade backat ut i regnväder och inte sett mopedisten komma, som smällde till ordentligt med brutna revben och nyckelben, och enligt italiensk lag blir den skyldige då av med körkortet åtminstone för tillfället, beroende av den förolyckades skador – visar sig dessa allvarliga, får den skyldige inte tillbaka körkortet.

Även Cristina hade råkat illa ut och brutit armen i ett fall efter sin pensionering, så det var många kritiska fall i familjen inför denna påsk.

Emellertid hade Paolo fullbordat inventeringen och flyttningen av Achilles bibliotek med all speciallitteratur (1800 volymer) noggrant katalogiserad, ett beundransvärt arbete som tagit ett år i anspråk. Achilles och Idas hem på Via Zamboni låg tills vidare ännu intakt och orört i väntan på beslut inom familjen om hur det skulle avvecklas eller bevaras.

2. Dagens fotbollskultur

Då Paolo var utan körkort tills vidare var vi hänvisade till hans cyklar. Vi gjorde en ordentlig utflykt längs floden uppåt mot Bussolengo i det att vi följde den industriella kanalen. Denna sträcker sig flera mil, avleds från Adige och är ett imponerande

ingenjörsvverk. Den konstruerades mitt under brinnande krig 1940-45 och är ett av Mussolinis bestående och mera snillrika bidrag till Italiens utveckling. Medan Adige tillåts falla fritt leder denna oändligt långa kanal fram till ett kraftverk, som förser en god del av Adigedalen med ström. Kanalen byggdes, hör och häpna, av brittiska krigsfångar, som gjorde ett synnerligen gott arbete med alla sina ingenjörstekniska expertkunskaper, så att hela den 65 km långa kanalen är fullständigt intakt och fungerande ännu idag.

Sedan var vi bjudna att ta del av en fotbollsmatch, men det var inte vilket fotbollsspel som helst. Det var en finalmatch mellan de två ledande lagen i den kvinnliga ligan, det var alltså damfotboll, men alla de normala ingredienserna för en hejdundrande finalfotbollsmatch saknades inte för det.

Det var framför allt en bombastiskt slamrande orkester med högtalare som dundrade på genom hela matchen med effektivt dunka-dunk, så att det gällde att inte stå för nära någon av högtalarna. Det viftades med flaggor och skreks och vrålades genom hela matchen, och strax före matchens början släpptes rök ut. Det förekommer nu för tiden vid allsköns demonstrationer, rabalder och kravaller samt fotbollsmatcher, att man tänder på rökfacklor som sedan sprider en tjock färgad rök över hela arenan. De två lagen som här möttes i finalen var tjejligen i Juventus från Torino och Veronas eget VCP. Veronas färger är blått och gult, (en blå flagga med gult kors, men den veronesiska blåheten är ljusare än den svenska, som är mörkblå, medan den veronesiska är mera veronesiskt blå, alltså enligt den kände veronesiska renässansmålaren Veroneses berömda mjuka marinblåhet,) varför dessa rökbomber spred rök som var gul och blå och insvepte hela fotbollsplanen i detta, så man trodde spelarna aldrig mera skulle hitta fotbollen. Men matchen kom i gång under ursinnigt och hysteriskt skrikande från publiken till ackompanjering av högtalarnas dunka-dunk-monster och ett infernaliskt viftande med flaggor, som ibland trasslade in sig i varandra – några banér var stora som lakan. En militant dam ställde till med rabalder då hon hävdade att en av flaggorna var politisk, men det var den inte alls. VCP stod för *Verona Calcio Femminile* och inte för någon syndikalistisk eller anarkistisk uppvigling, men det var svårt att få henne sluta polemisera om saken. Själva matchen tycktes mest bara handla om att hela tiden skjuta ut bollen utanför planen så långt som möjligt – det stod 0-0 när vi lämnade det ursinniga larmet med frenetiskt viftande banér och hysteriskt högtalar-dunka-dunk och alla de skrikande och fåktande människorna efter en halvtimme.

Publiken utgjordes mest av de båda damlagens släktingar av närmast sörjande, gubbar och gummor, bröder och systrar, kamrater och fanatiska anhängare, som alla ursinnigt skrånade och vrålade som för att överträffa den upphetsande dunka-dunk-musiken ur högtalarna, medan det var intressant att konstatera, att nästan alla ungdomar här hade spräckta byxor. Det var det senaste modet. Ens byxor skulle helst vara spräckta över knäna. När P.J.Proby som popsångare under 60-talet oavsiktligt spräckte byxorna på scen (och just över knäna) vållade det sådant rabalder att han avlägsnades från alla popscener och aldrig fick uppträda mera.

Man frågar sig vad en sådan som Pelé hade tyckt om dagens fotbollskultur. Jag fick hans autograf 1964 när Brasiliens världsmästare i fotboll befann sig på turné i Sverige, men jag tror att han skulle ha känt sig ganska bortkommen även på planen inför allt ståhejet, de ursinnigt viftade banéren, den skrånande publikflocken, den öronbedövande hysterin, den

hörselskadande oupphörliga högtalarterrorismen och alla rökbomberna, inalles åtta stycken här och nu, som dränkte hela fotbollsplanen i giftigt färglagd dimma, som om det pågick ett vulkanutbrott.

Resten av dagen blev lugn. Jag gjorde min vanliga 2-timmarsvandring genom hela staden och kunde konstatera att den var sig lik. Jag fann den antika San Giovanni in Valle öppen, vilket den aldrig brukar vara, men Santa Maria Antica stängd, vilket den aldrig brukar vara. För övrigt var allt sig likt.

På kvällen kom jag över "Bittert ris", Silvana Manganos genombrottsfilm 1949, en typisk italiensk neorealistisk noir-film med en mycket ung Vittoria Gassman som boven. Det visade sig samtidigt vara Silvana Manganos födelsedag, hon fyllde 89, hon var bara 19 när hon gjorde "*Riso amaro*" och liknade mest Ingrid Bergman som yngre. Gina Lollobrigida som visade sig lika bländande som stjärna som Sofia Loren fyller 92 senare i år, medan Sofia alltjämt är ung och bara några år över 80.

(I nästa nummer: *Påskan*.)

Från Italienresan augusti 1980.

"Bologna tyckte jag bättre om i år än vid mitt senaste besök där 1966. Den stora förskräckliga apan i San Petronio satt fortfarande där och glufsade i sig människobarn som den sedan födde på nytt till ett fortsatt liv i Helvetet. På Piazza Maggiore framför Domkyrkan tilldrog sig en scen: jag satt på ett trottoarkafé med god utsikt över torget och drack kaffe med glass. (Där satt även en hel del mycket underligt folk: mycket just så feminina och dekadenta ungdomar som bara är så effeminerade i Italien, men det hör inte hit.) Men mitt på torget på en trottoarkant satt det en gammal man som plötsligt började sjunga. Han sjöng inte vackert. Hans röst var bruten av ålder och hes, men han sjöng absolut rent, och man hörde att hans musikalitet var utan brister: han höll tonarten fenomenalt bra, fastän den italienska serenaden i många verser som han med stor inlevelse sittande sjöng ställde stora krav på röstomfånget. En äldre herre bredvid mig som också lyssnade sade ironiskt: "*Opera!*" Jag svarade med en blick som betydde: "Men hör ni inte att han sjunger med större inlevelse och smärta än de flesta operasångare?" Efter en stund kom det plötsligt fram en polis till den gamle som sjöng. Polisen tystade honom och sade tydligen åt honom att sjunga någon annan stans än mitt på torget framför alla turisterna och utan att ens ta betalt för det. "Låt honom sjunga! Han vill ju inget illa!" ville jag springa fram och säga till polisen, men hellre än att se scenens pinsamma slut gick jag fejt därifrån.

Jag såg även i Bologna den sprängda centralstationen. Den kunde användas, men en viktig del av den vackra byggnaden var jämnad med marken och prydd med några dussin alltför talande begravningskransar.

Ravenna var dock en större upplevelse. Dantes grav var inte mycket att se: det enda märkvärdiga med den var att det var Dante som låg i den. Däremot var de gamla bysantinska gravarna, kapellen och kyrkorna från Teoderiks och Justinianus tid en

upplevelse utan like. Ravenna är den enda stad i Italien som levde under den mörkaste medeltiden, och det är bara i Ravenna i Italien som den mörkaste medeltidens minimala förkrympta prestationer av arkitektur och konst finns till beskådan för evigt, och detta gör det lilla Ravenna till kanske Italiens mest gripande stad.

Idag, fredag, for vi med tåg till Venedig av och an på tre man hand. Vi hann med Santa Maria Gloriosa dei Frari, var två av Tizians vackraste målningar finns, San Rocco, med målningar av Tintoretto från den minsta storleken till Michelangeloformat, och Dogepalatset, var särskilt Tintorettos "Paradiset", världens största oljemålning, gjorde ett djupt intryck. San Giorgio Maggiore, marmorkyrkan med kampanilen på en ö bortom San Marco, fick jag bege mig till ensam, och det var värt besväret. Tyvärr var *l'Accademia* stängd, men *Santa Maria della Salute* var öppen. Tyvärr var dock Tizians största målning där avlägsnad för restaurering, liksom tre av bronshestarna på San Marco.

Men som helhet var Venedig mera imponerande än någonsin. Denna otroliga på träsk och hav byggda stad av palats och katedraler, med sin tusenåriga republik som endast en Napoleon kunde förstöra, fyller en med en helig moralisk energi med sitt exempel som knappast är av denna världen, hur reell den än är. Och det är hemligheten med hela den italienska enastående renässanskulturen, som hela vår nuvarande kultur vilar på: realism, och blott och enbart realism, från början till slut.

20 augusti 1980

Fritänkaren lever numera på frivilliga donationer. Dessa kan enklast sättas in på vårt bankkonto i Handelsbanken

6682-338 254 102

eller Göteborgs Skrivarsällskaps plusgirokonto,

pg 35 86 46 – 8

Vi har även ett IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Göteborg den 5 maj 2019